

Сутність і структура виробничих інвестицій та чинники інвестиційної привабливості підприємства

Куджаїдзе З. Л.¹

Опубліковано	Секція	УДК
24.04.2023	Економіка	338.24:658.15

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7954545>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. У статті досліджено основні підходи науковців до трактування понять «інвестиції» та «виробничі/реальні інвестиції», у результаті чого запропоновано власне розуміння виробничих інвестицій. Проаналізовано структуру та види виробничих інвестицій, досліджено етапи планування виробничих інвестицій. Окреслено підходи до визначення необхідного обсягу інвестування та виділено основні джерела інвестиційної діяльності. З'ясовано, що на інвестиційну привабливість підприємства впливають такі основні чинники: інвестиційна активність, фінансовий аспект, виробничий фактор, інноваційний аспект.

Ключові слова: інвестиції, виробничі інвестиції, реальні інвестиції, інвестування, інвестиційна привабливість, чинники інвестиційної привабливості, структура виробничих інвестицій, виробничий потенціал.

Annotation. The article examines the main approaches of scientists to the interpretation of the concepts of "investment" and "production/real investment", as a result of which real or production investment is proposed to be understood as funds that are directed to the expanded reproduction of the main production and non-production funds of the business entity, which includes two aspects: investment in fixed capital (production equipment, buildings, facilities for production purposes, expansion of fixed assets, reconstruction, modernization, technical re-equipment of the enterprise, etc.) and investment in working capital (goods and material stocks, raw materials for production, finished goods, semi-finished products, etc.), as well as intangible assets (licenses, patents, the right to use natural resources, "know-how", etc.) in order to increase the socio-economic efficiency of investment activities related to the satisfaction of the interests of the company's employees and its owners in the conditions of the growth of the volume of international trade relations, the expansion of cooperation of transnational corporations, the formation of a global network and a new architecture of interregional and international forms of work. The structure and types of production investments were analyzed, the stages of production investment planning were studied. Approaches to determining the required amount of investment and the source of investment activity are outlined. It was found that the investment attractiveness of the enterprise is affected by the following main factors: investment activity, which affects the amount of investments in the enterprise, the level of investment realization, the probability of obtaining a profit for investors; the financial aspect, which evaluates the share of profit received from the enterprise's investment activities, the efficiency of using one's own financial

¹ аспірант, ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0009-0006-3081-0161>

resources to finance investments and attract loan funds; production factor, which determines the level of development and expected profitability of the main activity of the enterprise; growth rates of capital investments, indicating the possibilities of expansion of the enterprise; innovative aspect, which reflects the use of scientific and technical achievements in the production process and the duration of the introduction of innovative developments into the practice of the enterprise from the moment of their creation.

Keywords: investment, production investment, real investment, investment attractiveness, factors of investment attractiveness, structure of production investment, production potential.

Вступ

Значна інвестиційна діяльність є потрібною передумовою для зростання економіки. Її можна досягти через зростання втілених інвестиційних ресурсів та найрезультативніше їх застосування в головних сферах матеріального виробництва та соціального сектора. Саме завдяки інвестиціям формується виробничий потенціал на новій науково-технічній основі та окреслюються конкурентні позиції держав на ринках світу. Інвестиційна діяльність та, крім того, комплекс практичних заходів щодо впровадження інвестицій – один із основних інструментів збільшення національного доходу. Одна з головних проблем в процесі обґрунтування економічної привабливості чи результативності інвестицій – невизначеність та спричинений нею ризик. Зокрема, управління інвестиціями на підприємстві має гарантувати найбільш результативне та раціональне розташування інвестиційних ресурсів згідно з напрацьованою інвестиційною політикою. Втілення зазначеного положення виконується за допомогою гарантування значної динаміки зростання й прибутковості підприємства через результативну інвестиційну діяльність, збереження сталості й платоспроможності підприємства в процесі реалізації інвестицій, зменшення ризиків та пришвидшення втілення інвестиційних проектів. Все це зумовлює необхідність визначення сутності виробничих інвестицій, а також чинників інвестиційної привабливості підприємства.

Вивченню даної проблематики свою увагу присвятили свої увагу такі науковці як: А. Ткаченко, Є. Плаксіна, І. Бланк, С. Мочерний, А. Загородній, Г. Вознюк, Т. Смовженко, А. Пересада, С. Онікієнко, Ю. Коваленко, Р. Костирко, О. Гребельник, Н. Чирик, А. Флегантова та ін. Однак трансформація сучасного економічного середовища, в якому функціонують підприємства, підвищує актуальність подальших досліджень у даній сфері.

Мета статті – дослідити сутність і структуру виробничих інвестицій та чинники інвестиційної привабливості підприємства.

Результати

В світовій економіці поняття інвестицій є відомим здавна. Вкладення фінансів, майна й інших активів для того, щоб одержати вигоду, бере початок із давніх-давен. Водночас науковці й аналітики досі не порозумілися стосовно сутності інвестицій. Визначення безпосередньо поняття «інвестиція» як на мікрорівні (фінансово-економічна діяльність організації), так і на макрорівні (економіка держави загалом) вважається доволі непростим і неоднозначним. Поняття «інвестиції» походить від латинського «invest», що значить «вкладати». До 1991 р. в українських наукових джерелах термін «інвестиції» ототожнювали з поняттям «капітальні вкладення». Стосовно трактування терміну «капітальні вкладення» однозначних поглядів не існувало. Як правило під ними розуміли вкладення коштів у відтворення основних фондів. Капітальні вкладення є значно вужчим поняттям, воно вважається однією із форм інвестицій, вкладення у відтворення основних фондів. На противагу капітальним

вкладенням, інвестиції можна вкладати і в оборотні кошти, і в нематеріальні фонди, і у фінансові активи. Як зазначають А. Ткаченко та Є. Плаксина, «в економічній літературі під інвестиціями, як правило, розуміють вкладення фінансових і матеріально-технічних засобів з метою отримання соціального, екологічного та економічного ефекту. При цьому будь-яка форма інвестування припускає вкладення капіталу в сьогодні з метою отримання результатів у майбутньому. Інвестиції можуть трактуватися і як обмін задоволення сьогоднішніх потреб на задоволення цих потреб в майбутньому за допомогою інвестиційних благ, іншими словами, інвестувати - це значить погодитися позбавити себе в даний час окремих благ заради надії отримати в майбутньому доходи і послуги, які перевершують вартість цих благ в даний час. Реалізується цей обмін у часі завдяки функціонуванню економічної системи в цілому, а сутність інвестування полягає у формуванні матеріальної основи економічної системи» [8]. Зокрема, український економіст І. Бланк зазначає, що «джерелом приросту капіталу і рушійним мотивом здійснення інвестицій є прибуток, який одержується від них. Ці два процеси – укладення капіталу й отримання прибутку – можуть відбуватися в різній часовій послідовності. При послідовному протіканні цих процесів прибуток одержується відразу після завершення інвестицій у повному обсязі. При паралельному їх протіканні отримання прибутку можливе ще до повного завершення процесу інвестування (після першого його етапу). При паралельному протіканні цих процесів між періодом завершення інвестицій та отриманням прибутку проходить певний час (тривалість цього лага залежить від форм інвестування та особливостей конкретних інвестиційних проектів)» [1]. С. Мочерний під інвестиціями розуміє «довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі народного господарства всередині країни та за її межами з метою привласнення прибутку» [3]. Він зазначає, що «найпростішим визначенням інвестицій є їх характеристика як вкладень у капітал. Водночас категорія «капітал» тлумачиться економістами по-різному, звідси й неоднакове розуміння інвестицій» [3]. Подібне осмислення суті капіталу – непродуктивне та зумовлює непродуктивний підхід до поняття «інвестиції», що насамперед зводиться до того, що останні прирівнюються до капітальних вкладень, іншими словами, вкладень в основний капітал чи у виробничий капітал. З точки зору системного підходу це значить ототожнення цілого з певною складовою. Не можна оминати увагою трактування «інвестицій», окреслене в Законі України «Про інвестиційну діяльність». Зокрема, в статті 1 названого Закону зазначається, що інвестиціями є «всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;
- рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- майнові права, що впливають з авторського права, досвід та інші інтелектуальні цінності;
- сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих («ноу-хау»);
- права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;
- інші цінності» [7].

Вказане визначення переважно є відповідним міжнародному підходу до концепції інвестиційної діяльності як процесу інвестування ресурсів (товарів, майна й інтелектуальних цінностей) для одержання прибутку в перспективі.

Серед об'єктів інвестування для виробничих підприємств більш вагомими вважаються реальні вкладення капіталу в основні фонди, нематеріальні активи для покращення матеріально-технічної бази підприємства, зростання результативності його діяльності. Такі інвестиції й мають назву виробничі чи реальні. Розглянемо деякі підходи вчених до розуміння сутності даного поняття. У фінансовому словнику зазначається, що реальні інвестиції – «довготермінові вкладення коштів у реальні активи: як матеріальні (будівлі, споруди, обладнання, приріст матеріальних запасів), так і нематеріальні (ліцензії, патенти, права користування природними ресурсами, ноу-хау тощо)» [4]. Такі науковці, як А. Пересада, С. Онікієнко, Ю. Коваленко, зазначають, що реальні інвестиції – «вкладення капіталу у відтворення (реконструкцію) основних фондів, в інноваційні нематеріальні активи, у приріст запасів товарно-матеріальних цінностей та інші об'єкти інвестування, безпосередньо пов'язані з проведенням операційної діяльності підприємства; вкладення коштів у реальні активи (матеріальні та нематеріальні)» [6]. Р. Костирко зауважує, що реальні інвестиції - це «довгострокові інвестиції, що передбачають отримання доходу через певний довгий проміжок часу» [5]. На думку О. Гребельника реальні інвестиції – це «інвестиції у вигляді довгострокових вкладень в об'єкти галузей матеріального виробництва чи в інші матеріальні об'єкти» [2]. У свою чергу, О. Скібіцький реальні інвестиції визначає як «вкладення у виробничі фонди (основні і обігові), в матеріальні активи (будівлі, споруди, обладнання та інші товарно-матеріальні цінності) та в нематеріальні активи (патенти, ліцензії, «ноу-хау», технологічну, науково-практичну, інструктивну, технологічну, проектно-кошторисну та іншу документацію)» [10]

Проаналізувавши основні погляди науковців на розуміння досліджуваного поняття, можемо запропонувати власне визначення. Так, на наш погляд, під реальними або виробничими інвестиціями варто розуміти грошові кошти, які спрямовуються на розширене відтворення основних виробничих та невиробничих фондів суб'єкта господарювання, що включає два аспекти: інвестування в основний капітал (виробниче обладнання, будівлі, споруди виробничого призначення, розширення основних фондів, реконструкція, модернізація, технічне переоснащення підприємства та ін.) та інвестування в оборотний капітал (товарно-матеріальні запаси, сировина для виробництва, готові товари, напівфабрикати та ін.), а також нематеріальні активи (ліцензії, патенти, право користування природними ресурсами, «ноу-хау» та ін.) з метою збільшення соціально-економічної ефективності інвестиційної діяльності, пов'язаної із задоволенням інтересів працівників підприємства та його власників в умовах зростання обсягу міжнародних торгівельних відносин, розширення співробітництва транснаціональних корпорацій, формування глобальної мережі та нової архітектури міжрегіональних і міжнародних форм праці. Отже, до виробничих інвестицій належать:

- «придбання, ремонт і модернізація основних засобів;
- інвестиції в нематеріальні активи (патенти ліцензії, програмні продукти, науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки);
- інвестиції в поповнення запасів, матеріальних та оборотних засобів;
- вкладення в основних капітал;
- інвестиції на придбання капітальних ділянок та об'єктів природокористування» [9].

Відокремлюють валові й чисті виробничі інвестиції. Перші з них виражають загальну суму видатків капіталу на просте й розширене відтворення основних фондів, а також об'єктів соціальної інфраструктури підприємства. Другі виражають суму витрат тільки на розширене відтворення основних фондів та окреслюються як різниця між валовими інвестиціями й сумою амортизаційних відрахувань.

До складу виробничих інвестицій належать:

- витрати на будівельно-монтажну діяльність (облаштування території під забудову, власне зведення будівель та споруд, монтаж обладнання);
- витрати на технологічне, енергетичне та підйомно-транспортне устаткування та, крім того, інструменти й інвентар, що входять до складу основних фондів;
- витрати на проектно-пошукову діяльність, купівлю земельних ділянок та, крім того, технічний нагляд, підготовку персоналу, придбання ліцензій та патентів, інші витрати на підготовку до будівництва й експлуатації об'єкта.

Конкретні вектори реального інвестування окреслюються через державні й регіональні програми та проекти економічного зростання, інвестиційну стратегію певного підприємства тощо.

Планування виробничих інвестицій підприємства передбачає наступні стадії:

- обрахування потрібного розміру виробничих інвестицій на відповідний термін;
- окреслення джерел фінансування.

Встановлення потрібного розміру інвестування залежить від загальних економічних обставин, що виникли на ринку. Вони можуть стати наступними:

1. Ринковий попит на продукцію підприємства вдається задовольнити повною мірою та відсутня необхідність збільшувати обсяги виробництва на цьому підприємстві. В такому разі доцільним вважається тільки просте відтворення основних фондів через амортизаційні відрахування. Потрібні розміри інвестицій встановлюються на базі інформації про потребу в новому обладнанні, про ціни на нього, беручи до уваги витрати на монтаж.
2. Ринковий попит на продукцію підприємства збільшується. Через це є сенс збільшувати обсяги виробництва продукції на підприємстві для зростання приросту прибутку. В такому випадку доречним вважається розширене відтворення основних фондів та збільшення виробничого потенціалу підприємства через реконструкцію, технічне переобладнання й розширення виробництва за попередньо напрацьованим проектом. Обсяг потрібних інвестицій встановлюється за допомогою методу прямих розрахунків за інформацією розроблених кошторисів на технічне переобладнання, реконструкцію та інше.
3. Ринковий попит на продукцію, що пропонує підприємство, стрімко скоротився, нею втрачено конкурентоздатність. Підприємство мусить оновлювати виробництво чи налагоджувати виробництво нової продукції. Потрібна кардинальна перебудова техніко-технологічного базису виробництва. Розрахунок обсягу інвестицій здійснюється так само, як в попередньому випадку, проте зважаючи на істотні витрати на маркетингові дослідження, ймовірну диверсифікацію виробництва тощо.

Джерела інвестиційної діяльності підприємства можуть бути внутрішніми і зовнішніми, а конкретними серед них вважаються: прибуток; амортизаційні відрахування; кошти підприємства, одержувані ним в результаті реалізації основних фондів; іммобілізація частини оборотних коштів, а також позичкові інвестиційні кошти; цільові державні кредити; емісія облігацій, іноземні інвестиції, доходи від реалізації цінних паперів (акцій) підприємства; благодійні внески і пожертви.

Інвестиційний стан як економічне поняття виражає ступінь зростання інвестиційної діяльності на деякий період часу, що окреслюється показниками інвестиційної активності й інвестиційної привабливості. Під інвестиційною активністю підприємства розуміють темп його інвестиційної діяльності, що перебуває в залежності від обсягу ресурсів, націлених на результативне втілення інвестицій.

Відтак, основною ознакою, що визначає привабливість інвестицій, є їхній потенціал і стратегічні перспективи розвитку. Інвестиційна привабливість

підприємства визначається оцінкою його здатності привернути інвесторів та стабільно функціонувати. Це також впливає на можливості підприємства збільшувати свою діяльність, розширюватися на нові ринки та зміцнювати свої позиції на вже існуючих ринках. На інвестиційну привабливість підприємства впливають такі основні чинники:

- інвестиційна активність, яка впливає на обсяги вкладень у підприємство, рівень реалізації інвестицій, ймовірність отримання прибутку для інвесторів;
- фінансовий аспект, який оцінює частку прибутку, отриманого від інвестиційної діяльності підприємства, ефективність використання власних фінансових ресурсів для фінансування інвестицій та залучення позикових коштів;
- виробничий фактор, який визначає рівень розвитку та очікувану рентабельність основної діяльності підприємства;
- темпи зростання капіталовкладень, що вказують на можливості розширення підприємства;
- інноваційний аспект, який відображає використання науково-технічних досягнень у виробничому процесі та тривалість впровадження інноваційних розробок в практику підприємства з моменту їхньої створення.

Варто зауважити, що управління виробничими інвестиціями підприємства зводиться до встановлення взаємозв'язків та взаємозалежності наступних його складових: інвестиційних проектів, інвестиційного потенціалу, інвестиційної активності, інвестиційної привабливості, інвестиційного стану підприємства. У даному контексті зазначимо, що інвестиційна привабливість підприємства формується, зазнаючи впливу двох сил. З одного боку – це показники функціонування підприємства, а з іншого – інвестиційний клімат регіону, сфери, держави. Через це потенційно ймовірні методи фінансування рекомендується окреслювати відповідно до виду інвестиційної привабливості підприємства:

1. Інвестиційно-привабливими підприємствами для сфери діяльності є самофінансування, акціонування, позикове фінансування.
2. Інвестиційно-привабливими підприємствами для економічних суб'єктів інших сфер вважаються проектне фінансування; позикове фінансування; венчурне фінансування.
3. Інвестиційно-привабливі підприємства для держави та підприємства.

На сьогоднішній день, завдяки економічній глобалізації зростають взаємозв'язки між державами світу, збільшуються обсяги міжнародної торгівлі та транскордонних фінансових операцій, зростають масштаби функціонування транснаціональних корпорацій, утворюються глобальні мережі й нова архітектура міжрегіонального та міжнародного поділу праці. При цьому «третя хвиля» глобалізації поставила на порядок денний проблеми, що мають зв'язок зі змінами, які тривають у рамках світової економіки та, в тому числі, міжнародних економічних відносин на тлі кризи неоліберальної моделі глобалізації. Зміни подібного плану чинять потужний вплив на стабільний прогрес людства, тому що глобалізаційні процеси само собою інтенсифікують питання, що мають зв'язок із продуктивним природокористуванням, стабільним економічним зростанням, результативною діяльністю суб'єктів господарювання.

Відтак, трансформаційним перетворенням властиве істотне зростання інвестицій у людський потенціал, що містить знання, вміння, мотивацію, які застосовуються під час виробництва економічних благ. В нинішніх обставинах людський капітал розглядають як джерело значних прибутків у перспективі. Інвестиції у зазначений вид капіталу пов'язані як з економічними, так і з соціальними особливостями підприємства через це важливу роль відіграє визначення соціально-економічної результативності інвестиційної діяльності, пов'язаної з інтересами персоналу підприємства, а також його

власників. Потрібно зважати на той факт, що в нинішніх обставинах головним вважається одержання соціальних ефектів, а економічні результати розглядають як інструмент досягнення. Зростання соціально-економічної результативності інвестиційної діяльності визначає потребу напрацювання належної організаційно-економічної моделі, котра, крім того, містить розвиток галузей соціального захисту працівників підприємства.

Висновки

Підсумовуючи усе вищесказане, можемо зробити висновок, що потрібна передумова зростання економіки – це значна інвестиційна активність. Її можна досягти за допомогою зростання втілених інвестиційних ресурсів та найрезультативнішого їхнього застосування головних сферах матеріального виробництва та соціального сектора. Під реальними або виробничими інвестиціями запропоновано розуміти грошові кошти, які спрямовуються на розширене відтворення основних виробничих та невиробничих фондів суб'єкта господарювання, що включає два аспекти: інвестування в основний капітал (виробниче обладнання, будівлі, споруди виробничого призначення, розширення основних фондів, реконструкція, модернізація, технічне переоснащення підприємства та ін.) та інвестування в оборотний капітал (товарно-матеріальні запаси, сировина для виробництва, готові товари, напівфабрикати та ін.), а також нематеріальні активи (ліцензії, патенти, право користування природними ресурсами, «ноу-хау» та ін.) з метою збільшення соціально-економічної ефективності інвестиційної діяльності, пов'язаної із задоволенням інтересів працівників підприємства та його власників в умовах зростання обсягу міжнародних торгівельних відносин, розширення співробітництва транснаціональних корпорацій, формування глобальної мережі та нової архітектури міжрегіональних і міжнародних форм праці. Управління виробничими інвестиціями підприємства передбачає визначення взаємозв'язків і взаємозалежності таких його елементів, як: інвестиційні проекти, інвестиційний потенціал, інвестиційна активність, інвестиційна привабливість, інвестиційний стан підприємства. Здійснення оцінки інвестиційної привабливості підприємства враховує інвестиційну привабливість регіону, підприємства та його галузеву приналежність. На інвестиційну привабливість підприємства впливають такі основні чинники: інвестиційна активність, фінансовий аспект, виробничий фактор, інноваційний аспект.

Перспективні напрямки подальших досліджень. Одним із важливих напрямків стратегічного управління інвестиційною діяльністю на підприємстві є розробка стратегії з метою завоювання сильних позицій на ринку та вироблення підходів до її успішної реалізації в умовах невизначених умов, сильної конкуренції та внутрішніх проблем. Розробка такої стратегії повинна ґрунтуватися на принципах системного підходу з урахуванням загальної основної стратегії розвитку підприємства тощо та поєднання із стратегією соціального розвитку підприємства, що є перспективним напрямком подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Бланк І.А. Основи інвестиційного менеджменту. К.: Ельга-Н, Ніка-Центр, 2001
2. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності. 3-тє видання перероблене та доповнене. К.: Центр учбової літератури, 2008. 432 с.
3. Економічна енциклопедія: У 3-х томах / Під ред. Мочерного С. В. К. : Академія, 2000. Т.1. С. 630.
4. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. К.: Знання, 2002. – 556 с.

5. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз. Х.: Фактор, 2007. 784 с.
6. Пересада А.А., Онікієнко С.В., Коваленко Ю.М. Інвестиційний аналіз. К.: КНЕУ, 2003. 134 с.
7. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
8. Ткаченко А. М., Плаксіна Є.М. Економічна сутність інвестицій. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2013. Вип. 1(2). С. 99-102.
9. Флегантова А. Л. Реальні та валові інвестиції: сутність і особливості. Економіка та держава. 2011. № 11. С. 31-33.
10. Чирик Н.В. Економічна суть інвестицій: сучасні погляди та концепції. Економіка. Фінанси. Право. 2008. №7. С. 17-22.